

Leren van verschillen: zorgende vaders in uit- zonderlijke praktijken

**Monique Stavenuiter,
Jan Willem Duyvendak,
Sima Nieborg en
Margaret Brugman**

Margaret Brugman is als onderzoeker verbonden aan de University of Maine, USA.

Adres: Verwey-Jonker Instituut
Kromme Nieuwegracht 6, 3512 HG Utrecht
mstavenuiter@verwey-jonker.nl

Samenvatting

Alleen onder exceptionele omstandigheden blijken mannen genegen om alle typen zorgtaken op zich te nemen, zo blijkt uit dit artikel waarin verslag wordt gedaan van een onderzoek naar drie uitzonderlijke praktijken, te weten huishoudens van homovaders, ploegendienstmannen en telewerkers. Deze huishoudens wijken af van de 'standaardpraktijk' gedefinieerd als leefeenheid bestaande uit een man, vrouw en kind(eren), waarbij de man buitenshuis en op reguliere tijden (globaal van 9-17 uur) werkt en de vrouw (grotendeels) verantwoordelijk is voor huishoudelijke en zorgtaken. De belangrijkste conclusie van het artikel is dat opvattingen en preferenties van mannen ten aanzien van de taakverdeling tussen mannen en vrouwen sterk verbonden zijn met de (on) mogelijkheden die mannen hebben om te (niet te) zorgen en (niet te) te werken. De opinies van mannen blijken rekbaar te zijn als mannen door veranderde omstandigheden (andere werktijden, werkpatronen of een alternatieve huishoudvorm) bepaalde taken wel moeten uitvoeren.

Monique Stavenuiter is werkzaam als hoofd van de onderzoeksgroep Maatschappelijke Participatie bij het Verwey-Jonker Instituut te Utrecht en mede-auteur van het boek *Working Fathers, Caring Men*, Den Haag/Utrecht: Ministerie SZW/Verwey-Jonker Instituut.

Jan Willem Duyvendak is hoogleraar algemene sociologie aan de Universiteit van Amsterdam en mede-auteur van het boek *Working Fathers, Caring Men*, Den Haag/Utrecht: Ministerie SZW/Verwey-Jonker Instituut.

Sima Nieborg werkt als hoofd van de onderzoeksgroep Sociale Vitaliteit bij het Verwey-Jonker Instituut te Utrecht.

1 Inleiding

Het bestaande arbeid- en zorgbeleid in de landen van de EU-15 is slechts in beperkte mate gericht op werkelijke de-gendering van zorgtaken, zoveel leert ons het vorige artikel. In vele landen zijn wel maatregelen genomen die de arbeidsparticipatie van vrouwen faciliteren en/of de zorgdeelname van mannen bevorderen, maar dergelijke nationale maatregelen leiden nog niet tot een grotere deelname van mannen aan alle zorgtaken. In het inleidende artikel hebben we vastgesteld dat belangrijke voorwaarden om hiertoe te komen de de-gendering van taken is. Maar wanneer vindt dat plaats? In dit artikel kijken we naar een drietal uitzonderlijk praktijken op huishoudensniveau en stellen daarbij de vraag in hoeverre betrokken personen, zowel in denken als doen, veranderen als de omstandigheden zich wijzigen. We kijken naar deze exceptionele huishoudens omdat bij hen de kans groot, of groter, is dat bepaalde taken niet meer op een stereotype wijze aan gender worden gekoppeld. Zodoende komen we meer te weten over voorwaarden voor verandering van de verdeling van arbeid- en zorgtaken.

Om dit te onderzoeken gaan we in op huishoudens die op drie vlakken afwijken van de 'standaardpraktijk'. We omschrijven deze normale praktijk dan als een huishouden waarbij de man fulltime buitenshuis werkt op reguliere tijden (van 9-17 uur) en de vrouw (grotendeels) verantwoordelijk is voor huishoudelijke en overige zorgtaken. De zogenoemde uitzonderlijke praktijken wijken af op de volgende punten: geen reguliere samenstelling van het huishouden qua sekse; niet-reguliere werktijden én ongewone werkpatronen. De volgende drie praktijken zijn nader bestudeerd:

1. Tien leefeenheden bestaande uit twee mannen: homovaders met jonge kinderen.
2. Tien leefeenheden bestaande uit man en vrouw en tenminste één kind jonger dan zes jaar waarvan de man op niet-reguliere uren werkt: ploegendienstwerkers.
3. Tien leefeenheden bestaande uit man en vrouw en tenminste één kind jonger dan zes jaar waarvan de man (deels) een afwijkend arbeidspatroon heeft: telewerkers.

De uitvoering van het onderzoek naar de drie praktijken bestond uit de volgende stappen. De drie groepen vaders en hun partners hebben in het kader van dit onderzoek allereerst een vragenlijst ingevuld aan de hand van een uitgewerkte takenlijst. Hier werd gevraagd naar de typering van verschillende taken en naar wie de taak uitvoert. Vervolgens werd in een vraaggesprek dieper ingegaan op de takenlijst. Het betrof zowel de typering als de uitvoering, hoe de verdeling tot stand is gekomen, welke factoren deze verdeling beïnvloeden en wat men zou willen veranderen. Tot slot is per groep een groepsbijeenkomst gehouden waarin de bevindingen zijn voorgelegd. Tijdens de groepsbijeenkomst zijn de uitkomsten getoetst en op hun consequenties besproken.

2 Typering

Ter toetsing van onze hypothese dat de genderidentiteit van zorgtaken van groot belang is om het verdelingsvraagstuk te begrijpen, vroegen we onze respondenten eerst hoe de verschillende taken door de mannen en hun partner worden *getypeerd*, alvorens in te gaan op de feitelijke *verdeling* in de uitvoering van de taken. De taken zijn ingedeeld in drie categorieën: huishoudelijke taken, kindzorgtaken

en taken die te maken hebben met de organisatie van het huishouden en de kindzorg. De respondenten is gevraagd hoe ze een bepaalde taak karakteriseren: als vrouwelijk, mannelijk of als genderneutraal.

Huishoudelijke taken

De meeste respondenten uit de drie exceptionele groepen blijken huishoudelijke taken als sekseneutraal te bestempelen. De respondenten geven aan dat mannen en vrouwen in principe alles kunnen doen en dat ze niet zozeer in afzonderlijke mannen- en vrouwenrollen denken. Eén van de respondenten formuleerde dit als volgt: '*Dat is iets van vroeger. Je doet datgene in huis of met de kinderen wat zich op dat moment aandient.*' Ondanks de overeenkomsten tussen de drie groepen, blijkt er een aantal belangrijke verschillen te bestaan. Deze hangen nauw samen met de uiteenlopende omstandigheden waarin de vaders zich bevinden: in een huishouden met twee vaders (homovaders), vaders die overdag thuis zijn en voor de kinderen zorgen terwijl hun vrouw werkt (ploegendienstmannen), of vaders die thuis zijn omdat ze thuis werken (telewerkers). Zo benoemen de homovaders nauwelijks één van de huishoudelijke taken als mannelijk of vrouwelijk. Voor de ploegendienstmannen geldt dat zij sterker van mening zijn dat een huishoudelijke taak soms seksespecifiek is. Voor telewerkers geldt dit nog iets sterker: zij geven het vaakst een 'traditionele' typering aan de taak (zie bijlage 2).

Overigens varieert dit ook per taak, waarbij er verschil is tussen taken als de boodschappen doen en koken aan de ene kant en het doen van de was en schoonmaken aan de andere. Kijken we bijvoorbeeld naar de dagelijkse en de wekelijkse boodschappen, dan worden die niet alleen door alle homovaders als neutraal getypeerd maar ook door bijna alle telewerkers en ploegendienstvaders. Slechts één telewerker en één partner zijn van mening dat de dagelijkse boodschappen een vrouwelijke taak is. Ook de kooktaken vinden alle homovaders sekseneutraal. Twee ploegendienstmannen typeren door de week koken als een vrouwelijke taak en twee van hun partners ook. Koken in het weekend vindt één ploegendienstman vrouwelijk en één partner vindt dit juist een mannelijke taak. De telewerkende vaders en hun partners typeren koken ook voornamelijk als een sekseneutrale taak. Slechts één man en één vrouw vinden zowel het door de

week als in het weekend koken een vrouwelijke taak. De drie onderzochte groepen vormen hierbij de voorhoede van een bredere trend waarin koken, een activiteit die hoog staat in de hiërarchie van huishoudelijke taken, meer en meer als een sekseneutrale taak wordt gezien (Knijn 1997).

Er zijn echter interessante verschillen tussen de drie huishoudtypen als het gaat om de was en het schoonmaken. Van de ploegendienstvaders en hun partners zijn er zes die de was vrouwelijk vinden, bij de telewerkers gaat het in totaal om tien respondenten. Slechts vier telewerkers vinden het doen van de was een sekseneutrale taak. Niemand van de geïnterviewden vindt de was een mannelijke taak. De respondenten die het wassen van kleren en aanverwante taken, zoals opvouwen, opbergen en strijken, als vrouwelijk bestempelen, geven veelal als argument dat vrouwen 'het beter kunnen'. Het schoonmaken van de badkamer wordt door vijf van de tien ploegendienstmannen als vrouwelijk getypeerd en twee van hun partners zien dit ook zo. Van de telewerkers en partners vindt een kwart van de respondenten het schoonmaken van de badkamer een vrouwelijke taak. Dit in tegenstelling tot de homovaders; slechts een enkeling van hen associeert het schoonmaken van de badkamer met vrouwelijkheid.

Kindzorg

De kindzorgtaken hebben we onderverdeeld in verzorgende taken en ondersteunende taken. Het belangrijkste verschil is dat het bij de verzorgende taken vooral om de zorg voor kleine kinderen gaat en bij de ondersteunende taken om het begeleiden van grotere kinderen. Uit de literatuur hebben we kunnen afleiden dat zorg voor kinderen hoger wordt gewaardeerd door mannen dan huishoudelijke taken en dat de zorg voor kleine kinderen eerder als vrouwelijk wordt gezien dan de begeleiding van grotere kinderen (Knijn 1997). We bespreken de verzorgende en ondersteunende taken hier gezamenlijk om ze vervolgens onderling te kunnen vergelijken.

Uit onze gegevens blijkt dat bij de verzorgende taken de verschillen tussen de drie uitzonderlijke praktijken minder groot zijn dan bij de huishoudelijke taken. De meeste mannen en vrouwen typeren de verzorgende taken als sekseneutraal. Ook hier zijn de telewerkers weer iets traditioneler dan de ploegendienstwerkers en de homovaders. Kijken we bijvoorbeeld naar een taak als kinderen wassen

en aankleden, dan blijkt slechts één van de homovaders dit als vrouwelijke taak te typeren. Eén van de tien ploegendienstwerkers en twee vrouwelijke partners vinden kinderen wassen en aankleden een vrouwelijk taak. Drie telewerkende mannen vinden dit een vrouwelijke taak.

Ook 's nachts uit bed gaan om een huilend kind te troosten, wordt door alle homovaders als een sekseneutrale taak getypeerd, maar vier telewerkers (drie mannen en een partner) noemen dit vrouwelijk. Eén van de homovaders maakte de volgende opmerking naar aanleiding het sekseneutrale aan verzorgende taken: *'Het is stoer om voor een baby te zorgen. Men reageerde ook enorm op de draagzak waarin onze zoon zat. De moeder van het kind vertelde me hierover helemaal geen bijzondere reacties te krijgen als zij er mee liep.'*

Kinderen naar de kinderopvang of school brengen, wordt steeds door slechts een persoon per groep als vrouwelijk getypeerd en daarnaast vindt één homovader dit bij uitstek een mannelijke taak. De meeste respondenten menen dat het hier een neutraal te typeren verzorgende taak betreft.

De verschillen tussen de groepen zijn nog kleiner als we de typering van de drie groepen vergelijken met betrekking tot ondersteunende taken. De eerste is het maken van plezier met kinderen. De meeste personen typeren deze ondersteunende taak als neutraal. Plezier maken met de kinderen, stoeien, spelen, grapjes maken, wordt door drie mannen als mannelijk getypeerd.

Twee ploegendienstvaders vinden helpen met huiswerk een vrouwelijke taak. Hierbij verwijzen deze respondenten naar het feit dat hun vrouw meer geduld heeft. Een derde taak die wordt vergeleken, is het troosten van een kind als het verdriet heeft. Deze taak bestempelt men een enkele keer als vrouwelijk. Een voorbeeld van genderneutraliteit, is het nemen van beslissingen over schoolkeuze. Alle drie de groepen zijn eensgezind van mening dat dit noch een specifiek mannelijke noch een specifiek vrouwelijke taak is.

De respondenten melden meerdere malen dat opvoeden iets is dat beide partners samen doen. Niettemin blijft er een klein verschil tussen verzorgende taken (iets meer vrouwelijk) en ondersteunende (genderneutraal). Eén van de homovaders signaleert een verschuiving naar het sekseneutraler worden met de leeftijd van het kind: *'Bij hele kleine*

kinderen heb je te maken met primair verzorgende taken. De moeder geeft bijvoorbeeld borstvoeding. Hoe meer afstand je tot het intieme verzorgen hebt, hoe neutraler ik er tegenover sta. Hoe ouder de kinderen zijn, hoe neutraler het verzorgen wordt.'

Regie en organisatie van het huishouden

Regie- en organisatietaken hebben zowel betrekking op het huishouden als de zorg voor kinderen. Homovaders konden zich nauwelijks voorstellen dat deze taken iets te maken hebben met mannelijkheid of vrouwelijkheid. Slechts één respondent vindt het regelen van verzekeringen, huur- of hypotheekzaken en het betalen van de rekeningen een mannelijke taak. Alle overige taken worden door de overige homovaders als neutraal getypeerd en geen enkele regietaak wordt als vrouwelijk beschouwd.

Ploegendienstmannen en telewerkers typeren in tegenstelling tot de homovaders sommige regietaken als vrouwelijk; telewerkers zijn hier relatief het meest traditioneel in hun opvattingen. De ploegendienstvaders en hun partners typeren in een aantal gevallen de organisatie en voorbereiding van activiteiten, zoals het regelen van een cadeautje voor een verjaardag van een vriendje, het opgeven voor zwemles, het inschrijven bij scholen, als vrouwelijk. Van de telewerkers typeert de helft van de ondervraagde mannen dit als een vrouwelijke taak. De ploegendienstmannen en telewerkers noemen verschillende redenen voor deze sekseverschillen. Zo zouden vrouwen over meer organisatietalent beschikken. Bovendien zijn ze iets vaker thuis, waardoor ze een beter overzicht hebben over het geheel van activiteiten. Ook wordt gezegd dat vrouwen beter aanvoelen wat de kinderen willen.

Ook zijn er enkele organisatietaken die door sommigen juist als mannelijke taken worden getypeerd, zoals het regelen van verzekeringen en het regelen van huur- of hypotheekzaken. Van de homovaders vindt slechts één van de respondenten het regelen van verzekeringen en het regelen van huur- of hypotheekzaken een mannelijke taak. Bij de telewerkers en ploegendienstmannen ligt dit anders. Bij de typering van deze taken blijken telewerkers wederom traditioneler te zijn dan de ploegendienstwerkers. Telewerkers typeren deze taken in een aantal gevallen als mannelijk. De respondenten die dit aangeven, hanteren het argument dat de man in kwestie 'hier beter in is'.

Conclusie

We kunnen vaststellen dat de meeste mannen én hun partners de verzorgende en ondersteunende taken overwegend als sekseneutraal typeren. Dit betreft met name de zorg voor iets oudere kinderen. De typering van de andere twee taakgroepen, de huishoudelijke taken en de regie- en organisatietaken, levert een minder sekseneutraal beeld op. Sommige huishoudelijke taken worden in het onderzoek opvallend vaak als vrouwelijk getypeerd: het schoonmaken van de badkamer, het wassen en strijken van kleren en het kleding herstellen. Het verrichten van kleine klussen wordt daarentegen door velen als mannelijk beschouwd.

Wat de typering van de taken betreft, is er een – misschien niet onverwacht - verschil tussen de homovaders aan de ene kant en de ploegendienstmannen en telewerkers aan de andere kant. De homovaders typeren bijna alle huishoudelijke taken als neutraal. Wat de regietaken betreft, vinden de homovaders bijna alle taken sekseneutraal. Een deel van de ploegendienstmannen en telewerkers typeren daarentegen sommige regietaken als vrouwelijk, waaronder de organisatie van voorbereidende activiteiten, of juist als mannelijk, zoals het regelen van verzekeringen en regelen van huur- of hypotheekzaken.

3 Uitvoering

Hoe hangt de typering van taken – neutraal, mannelijk of vrouwelijk – nu samen met de uitvoering? In deze paragraaf wordt ingegaan op de vraag hoe de taken in de verschillende huishoudens verdeeld zijn volgens de drie groepen vaders en hun partners (n = 59). Er is aan de partners gevraagd afzonderlijk van elkaar op dezelfde lijst met taken die gebruikt werd bij de typering, aan te kruisen welke taak de betreffende man meestal zelf verricht, welke taak meestal door de partner wordt gedaan, wat ze beiden ongeveer even vaak doen en wat eventueel door een derde persoon wordt gedaan. De taken zijn, net als in de vorige paragraaf, onderverdeeld in drie categorieën: huishoudelijke taken, verzorgende & ondersteunende taken en taken die betrekking hebben op regie en organisatie van het huishouden en de kindzorg.

Huishoudelijke taken

De uitvoering van de huishoudelijke taken wordt door de homovaders tamelijk gelijk verdeeld (zie bijlage 2). Taken als tafel dekken/afruimen, stofzuigen, bedden opmaken en huisvuil buiten zetten, zijn het meest evenredig verdeeld. Opvallend is dat er ook taken zijn die meestal door één en dezelfde persoon worden gedaan. Dit zijn: de dagelijkse boodschappen, het doen van de was, was ophangen, was opvouwen en het strijken van de kleren. Het opbergen van de was wordt weer iets vaker door beiden gedaan. Er zijn nog meer taken die meestal door één van de twee mannen gebeurt. Planten verzorgen, het schoonmaken van de badkamer en het toilet en het opruimen van rommel gebeurt vaker door één persoon dan door beiden in gelijke mate. Stofzuigen, schoonmaken, dweilen en ramen lappen zijn taken die relatief vaak worden uitbesteed aan een huishoudelijke hulp of glazenwasser. Drie stellen hebben eens per twee weken ongeveer drie uur hulp in de huishouding. Meerdere stellen zeggen dit graag te willen, maar maken de afweging dat hulp te duur is.

Bij de ploegendienstmannen geeft de uitvoering van huishoudelijke taken een gedifferentieerd beeld. Wat opvalt is dat de meeste taken die dagelijks uitgevoerd moeten worden, niet sterk aan sekse gebonden blijken te zijn; beiden doen dagelijkse boodschappen, koken door de week, dekken de tafel en ruimen deze af, doen de afwas en ruimen de vaatwasser in en uit. Over het opruimen van rommel bestaat een sterk verschil in perceptie: acht mannen vinden dat ze dat evenveel doen als hun partner, vier vrouwen vinden dat het vooral op hen neerkomt.

Ook bij telewerkers is het beeld gedifferentieerd. Bij de sekseneutraal benoemde taken als boodschappen doen, koken, afruimen en de vaatwasser in- en uitruimen, verrichten de mannen inderdaad ook feitelijk een evenredig deel van de werkzaamheden. Planten verzorgen en tuinieren typeert men als neutraal maar de vrouwen voeren deze taken vooral uit. De wat zwaardere schoonmaakwerkzaamheden - schoonmaken badkamer, toilet en keuken -, worden vaak door een derde persoon gedaan; deze taken worden uitbesteed.

Kijken we niet per groep maar per taak dan krijgen we het volgende beeld. Het doen van de boodschappen wordt door de drie groepen vaak als neutraal

getypeerd en ook relatief vaak door beide partners even vaak uitgevoerd, al doen de vrouwen van de telewerkers het meest de dagelijkse boodschappen. Bij koken ligt het anders: door de week koken wordt door telewerkers als neutrale taak gezien en toch vooral door hun vrouw gedaan. Er zijn dus taken die als neutraal worden gezien, maar toch in meerderheid door de vrouw worden verricht.

De was blijkt bij de telewerkers en ploegendienstvaders in meerderheid door de vrouwen te worden gedaan. De telewerkers vertonen ook hier het meest traditionele beeld. Het merendeel van de telewerkers laat deze werkzaamheden aan hun vrouw over, omdat zij aangeven zich te 'onhandig' voelen om deze werkzaamheden goed uit kunnen voeren. Veel mannen hebben een hekel aan strijken en dat bepaalt mede hoe de partners met de was en aanverwante taken omgaan: *'ik (man) hang alles op of doe het in de droger, maar strijken doe ik niet. Dat is zo gegroeid; ik doe overwegend de donkere wassen: de sokken en onderbroeken et cetera, omdat zij daar een hekel aan heeft, meestal kies ik die wassen eruit en dan doet mijn vrouw de wassen die dan gestreken moeten worden (meestal witgoed); zo is daar een tweedeling ingekomen.'* De ploegendienst koppels zijn ook over strijken heel uitgesproken. Vrouwen vinden dat mannen dat niet kunnen: *'ik laat het hem uitzoeken, behalve strijken, dan kan ik het net zo goed zelf doen.'*

Schoonmaken is bij de ploegendienstmannen ook iets wat vooral door hun vrouw wordt gedaan. De telewerkers besteden deze taak, zoals vermeld, vaak uit. Ook bij de homovaders zijn de was en het schoonmaken niet gelijk verdeeld, terwijl deze taken wel neutraal werden gedefinieerd. Kennelijk bestaat ook in deze huishoudens een bepaalde taakverdeling, waarbij deze overigens niet gebaseerd lijkt op genderonderscheid.

Telewerkers geven aan dat schoonmaakwerkzaamheden hen weinig voldoening geven. De 'afkeer' bij de mannen voor deze werkzaamheden leidt er in de praktijk toe dat slechts enkele mannen deze werkzaamheden verrichten. De vrouwen hebben navenant een groter aandeel in het verrichten van deze werkzaamheden. De mannen schrijven dit verschil toe aan de handigheid of het betere 'waarnemingsvermogen' van hun vrouw om deze taken te verrichten. *'Mijn vrouw ziet vuil liggen, waar ik het niet zie,' 'mijn vrouw is er handiger en sneller in.'* Ook bij de vrouwen is de animo om deze taken te

verrichten echter gering. In meer dan de helft van de gezinnen worden deze werkzaamheden door de huishoudelijke hulp verricht. Redenen om dit werk uit te besteden zijn: geen tijd, geen zin, meer tijd over willen houden voor de kinderen.

Bij de ploegendienstmannen wordt veel minder uitbesteed dan bij de hoger opgeleide en gemiddeld iets rijkere telewerkers. Taken als het schoonmaken van het toilet en de keuken, het dweilen, de was en het verschonen van de bedden worden voor het merendeel door de vrouwen uitgevoerd. Mannen en vrouwen hebben overwegend hetzelfde beeld over wie wat doet. Wel rapporteren de vrouwen dat ze hun mannen stimuleren om huishoudelijke taken te doen. Soms zeggen ze er niets van als hij dingen – in hun ogen - niet perfect gedaan heeft.

Kindzorg

We hebben gezien dat de kindzorgtaken door de meeste mannen en vrouwen uit de drie uitzonderlijke praktijken als sekseneutraal worden gezien. Dit wordt weerspiegeld in de uitvoering: zowel mannen als vrouwen spelen een rol in deze taken. Men wil de kinderen graag zien opgroeien en bijdragen aan hun ontwikkeling. De ploegendienstvaders noemen het werken in ploegendienst een belangrijke voorwaarde om daadwerkelijk betrokken te kunnen zijn bij verzorgende taken. De ploegendienstvaders wassen hun kinderen op hun thuisdagen, kleden ze aan en zorgen dat ze op school komen.

Toch is het overwegend sekseneutrale beeld dat uit de typering van kindzorgtaken naar voren kwam, niet helemaal terug te vinden als het om de uitvoering gaat. Het brengen en halen van de kinderen naar crèche of school, het 's nachts troosten van het kind en met het kind naar een consultatiebureau gaan, zijn taken die in mindere mate door de mannen worden gedaan.

De *ondersteunende* taken laten de minste verschillen zien tussen de drie groepen. Hier wordt het vaakst gezegd dat beide partners even vaak de betreffende taak uitvoeren. De telewerkers geven aan dat ze een evenredig deel van de ondersteunende taken op zich nemen. Drie taken vormen hierop een uitzondering. Bij het 'helpen met huiswerk', 'toezicht houden' en 'het kind troosten' is het aandeel van de mannen lager dan dat van hun partners.

Ook bij de ploegendienstmannen is het merendeel van de taken ongeveer gelijk verdeeld. Echter, vrouwen lezen volgens henzelf meer voor, houden meer toezicht, wijzen het kind meer terecht, praten meer met hun kind over zijn/haar problemen en geven meer seksuele voorlichting. De meeste mannen echter vinden dat deze taken ook evenredig verdeeld zijn over de beide seksen, alleen als het gaat om het geven van seksuele voorlichting zeggen zij dat hun partner degene is die zich hier voornamelijk mee bezighoudt. Sommige ploegendienstmannen maken er melding van dat ze er op hun thuisdag de voorkeur aan geven met de kinderen te gaan wandelen, naar de markt gaan, met ze te stoeien en andere leuke dingen te doen.

De ondersteunende taken worden bij de homovaders bijna allemaal door beide partners uitgevoerd. Dit is nog vaker het geval dan bij de huishoudelijke taken en de verzorgende taken. Wat specifiek bij de homovaders speelt, is dat de rol van de (niet-)biologische ouder van invloed kan zijn op de uitvoering van zorgtaken. Een vader zegt: *'Het zorgen is voor mij ook anders omdat het biologisch gezien niet mijn kind is'*. Tot slot speelt de moeder die het kind ter wereld brengt een grotere rol in de uitvoering van taken.

Regie en organisatie van het huishouden

De regie en de organisatie van het huishouden laat bij de telewerkers en ploegendienstmannen de meeste verschillen zien. De organisatie van uitstapjes en activiteiten, het regelen van opvang en het onderhouden van contacten met school, wordt zowel bij de ploegendienstmannen als de telewerkers vooral door de vrouw gedaan. Dit komt overeen met de typering die zij gaven aan deze taken. Enkele telewerkers geven als reden dat hun vrouw meer thuis is en hierdoor een beter overzicht heeft van hetgeen geregeld moet worden. *'Vrouwen hebben een helicopterview over het huishouden. Mannen kunnen zich beter op één ding concentreren'*. Of zoals één van de vrouwen aangeeft: *'ik ben nu eenmaal een planner, hij is meer iemand die op het laatste moment nog eens zou gaan regelen'*. Echter ook bij de ploegendienstmannen die relatief vaak overdag thuis zijn, speelt dit een rol. Wat opvalt is dat als de vrouw overdag werkt, de lopende zaken van die dag door de man worden uitgevoerd. Maar ook in de meeste ploegendiensthuishoudens houden vrou-

wen de regie over de organisatie van het huishouden, vooral over de organisatie en voorbereiding van activiteiten van de kinderen en het regelen van opvang of oppas.

Het regelen van verzekeringen, huur/hypotheekzaken en rekeningen worden bij de telewerkers en ploegendienstmannen vaker door de man gedaan. Ook dit komt overeen met de typering. Dit betekent overigens niet dat de vrouwen zich niet in staat achten deze taken te verrichten. In de meeste gevallen geven zij aan hier geen interesse in te hebben. *'Hij doet de financiën, omdat het mij niet interesseert en hij het leuk vindt om via internet te bankieren.'* De vrouwen zijn wel op de hoogte van wat er financieel gebeurt. Beiden beslissen gezamenlijk over de uitgaven in het huishouden.

Conclusie

Kijken we naar de uitvoering, dan zien we dat de verdeling tussen mannen en vrouwen van de huishoudelijke taken en de regietaken bij telewerkers en ploegendiensthuishoudens relatief scheef is. Zo valt op dat de ploegendienstvaders en de telewerkers nooit het voortouw nemen in bepaalde huishoudelijke taken, zoals het schoonmaken van het huis, de was met toebehoren of het opmaken van de bedden. Ook de uitvoering van regie- en organisatie taken geeft - op onderdelen - bij de telewerkers en ploegendienstmannen een scherpe seksescheiding te zien: de organisatie van het huishouden blijkt een taak van de vrouwen en de financiën een taak van de mannen.

We zien dat de telewerkers en ploegendienstvaders wel meer betrokken zijn bij de uitvoering van kindzorgtaken. De vaders geven aan dat ze dit belangrijk vinden omdat het zorgen voor kinderen een *'meerwaarde aan het leven geeft'* en ze *'hun kinderen willen zien opgroeien'*. Dit komt overeen met bevindingen uit de literatuur op basis waarvan werd geconcludeerd dat mannen een voorkeur hebben voor kindzorgtaken.

De homovaders laten bij de uitvoering van de drie taakgroepen een spiegelbeeldig beeld zien ten opzichte van de ploegendienstmannen en telewerkers. Bij de homovaders zijn juist de meeste regietaken gelijk over beide vaders verdeeld, terwijl bij de telewerkers en ploegendienstmannen deze duidelijke sekseverschillen te zien gaven. Van de huishoudelijke taken is een deel gelijk verdeeld. Enkele

taken worden meer exclusief door een van beide partners gedaan. Ook wordt een aantal huishoudelijke taken uitbesteed. De kindzorgtaken worden door de homovaders in principe gedeeld, maar door een aantal factoren wijken de homovaders hier af van de andere twee praktijken. Zo is er bij de homovaders in bijna alle gevallen een moeder 'op afstand' die eveneens een rol speelt bij de uitvoering van taken. Ook komt het soms voor dat de biologische vader of moeder een zwaardere stem heeft dan de niet-biologische ouders.

4 Uitvoering versus typering

In deze paragraaf gaan we nog kort dieper in op de verhouding tussen de uitvoering van taken door de drie groepen en de eerder aangegeven typering. Met name homovaders meenden dat de vraag naar typering van taken in termen van mannelijkheid of vrouwelijkheid vaak bizar was en in ieder geval niet op hen van toepassing. Voor hen zijn alle taken sekseneutraal.

Bij alle taken geeft de feitelijke *uitvoering* bij de telewerkers en de ploegendienstmannen een sterkere seksespecifieke invulling te zien dan verwacht zou mogen worden op grond van de *typering*. Dit geldt het sterkst voor de huishoudelijke taken en de regietaken. Taken die door de ploegendienstmannen en telewerkers sowieso al vaak als vrouwelijk wordt getypeerd, worden in de praktijk inderdaad ook bijna altijd door vrouwen uitgevoerd. Dit geldt bijvoorbeeld voor de was en het herstellen van kleding. Een taak als het schoonmaken van de badkamer wordt door de ploegendienstmannen en telewerkers ook vaak als vrouwelijk getypeerd. In de uitvoering is hier echter sprake van een opvallend verschil tussen beide groepen. Waar in ploegendiensthuishoudens dit door de eigen vrouw wordt gedaan, daar is dit bij telewerkers een taak die vaak door een derde (lees: betaalde schoonmaakster) wordt uitgevoerd.

Uit verschillende onderzoeken bleek dat ouders eensgezind en eenduidig positief zijn over het zorgen voor kinderen. Kinderverzorging vindt men erg belangrijk en men vindt het doorgaans leuk en waardevol (Van Lenning 2001, Knijn 1997). We zien dit terug in de typering van de kindzorgtaken, die over het algemeen sekseneutraal is. Ook in de uitvoering zijn de kindzorgtaken door de telewerkers en ploegendienstmannen sekseneutraler dan

de huishoudelijke en regietaken. Toch blijkt uit ons onderzoek dat er nog steeds een traditionele taakverdeling tussen de ouders bestaat waar het specifieke onderdelen van de verzorging van kinderen betreft. Spelen en eropuit gaan met de kinderen wordt meer door de vaders gedaan; het verzorgen in de zin van voeden, wassen en kleden veelal door de moeders.

Het huishouden bestaat volgens de homovaders niet zozeer uit mannelijke of vrouwelijke taken. Regelmatig worden opmerkingen gehoord als: *'Dit geldt niet voor ons'*, of *'omdat ik in een man-man-relatie zit, heb ik hier geen mening over en vind ik de vraag ook niet van toepassing.'* Eén respondent zegt: *'Dit is onzin, misschien ben ik te geëmancipeerd.'* Iemand anders zegt: *'Het zijn allemaal dingen die gedaan moeten worden, dus ze worden gewoon gedaan.'* Homovaders blijken een taak minder snel vrouwelijk te (kunnen?) vinden omdat zij alles zelf moeten doen als man aangezien er geen vrouw is. Blijkbaar ligt het in die context voor de hand om de taken te 'neutraliseren' en niet als specifiek mannelijk of vrouwelijk te benoemen.

Interessant is nu dat dit effect niet alleen bij homovaders optreedt. Ook de twee andere groepen uit dit diepteonderzoek blijken minder traditioneel in hun opvattingen dan de mannen en vrouwen in reguliere huishoudens. Mogelijk komt dit doordat ook de telewerkers en ploegendienstmannen noodgedwongen relatief veel taken thuis uitvoeren omdat zij er vaak alleen voor staan. De feitelijk uitvoering (het leven) bepaalt hier de typering (de leer).

5 Mogelijke redenen voor verschillen in taakverdeling

Bepalen de omstandigheden waarin de vaders zich bevinden (afwijkend huishouden, afwijkend arbeidspatroon en afwijkende arbeidstijden) dan de taken die ze wel of niet verrichten? Welke redenen gaven de vaders (en moeders) om bepaalde taken al dan niet te uit te voeren?

De vaders geven in de interviews aan dat dit te maken heeft met competenties, preferenties en tradities. We geven hiervan enkele voorbeelden. Eerst de competenties. Taken die verband houden met de was, zoals wassen, opvouwen en strijken, laat het merendeel van de heteroseksuele mannen nog graag aan hun vrouw over. De ploegendienstvaders

en telewerkers vinden zichzelf te 'onhandig' om deze werkzaamheden goed uit kunnen voeren. *'Het sorteren van de was, bonte was, fijne was, ik kan het niet uit elkaar houden'; 'Strijken lukt me niet, er komen meer kreukels in de kleren door het strijken.'* Omgekeerd vindt een deel van de vrouwen zichzelf te 'onhandig' om te klussen. Competenties spelen ook een rol spelen bij de zorg voor kinderen: *'Vroeger zijn we wel eens samen naar het consultatiebureau geweest, ik vond het dan toch handig dat mijn vrouw erbij was omdat ze toch meer van de kinderen weet dan ik.'* En een andere vader merkt op: *'Mijn vrouw is onderwijzeres, die kan de kinderen veel beter helpen met hun huiswerk.'*

Niet alleen competenties, maar ook voorkeuren spelen een rol. Enkele telewerkers geven aan dat ze geen schoonmaakwerkzaamheden verrichten, omdat ze er een hekel aan hebben: *'Het is net schoongemaakt en je kan al weer opnieuw beginnen.'* Financiële zaken als regelen van verzekeringen, huur/hypotheek en betalen van rekeningen worden meer door de mannen gedaan. De vrouwen geven aan dat zij hier geen interesse in te hebben. *'Hij doet de financiën, omdat het mij niet interesseert en hij het leuk vindt om via internet te bankieren.'*

Ten slotte speelt ook de invloed van traditionele rolpatronen. Sommige vaders motiveren hun sekseneutrale typering weliswaar vanuit een gelijkheidsideaal: *'je moet allebei ramen kunnen lappen,'* maar ze zien het diep van binnen toch als vrouwelijk. *'Je hebt dat van huis uit meegekregen. Maar door allebei te werken verandert dat.'* Traditie werkt dus in zekere mate door in de taken waar de partners goed in zijn. De vrouwen vinden bijvoorbeeld strijken of ramen lappen precisiewerk, *'dit kunnen vrouwen beter, omdat ze dat van huis uit hebben meegekregen.'* Meerdere respondenten wijzen erop dat vrouwen eerder zien dat iets vies is. Dit komt door vroeger; daarom hebben vrouwen ook de regie in hun huishouden, zo is de gedachte.

Bij de homovaders blijkt verschil in competenties en preferenties tussen de partners minder te spelen. Wel is er een uitzondering bij de taken die dicht bij de biologische verschillen liggen. Een van de homovaders merkt op dat de moeder die het kind ter wereld brengt logischerwijs bepaalde taken uitvoert. Ook door de homovaders wordt een enkele keer naar tradities verwezen. Het vrouwelijke aan naaien en schoonmaakwerk komt volgens één

van de vaders voort uit de situatie vroeger thuis: *'Ik betrap me hierop omdat ik dit beeld heb van mijn moeder. Ik heb een aversie tegen dit beeld. Ik weet niet hoe ik kleding herstel, een knoopje lukt nog wel maar ik associeer het met mijn moeder. Zij was altijd bezig met ramen lappen. Dat wordt nooit mijn levensdoel.'*

6 Conclusies

Het onderzoek naar de uitzonderlijke praktijken is belangrijk, omdat het ons nieuwe inzichten oplevert over de legpuzzel van opvattingen, voorkeuren en gedrag. De uitzonderlijke praktijken laten ons zien in hoeverre bepaalde omstandigheden (een alternatief huishouden, een afwijkend arbeidspatroon en afwijkende werktijden) van invloed zijn op wat mannen doen en niet doen. Is de ongelijke deelname aan zorgtaken van mannen en vrouwen een kwestie van zienswijzen en voorkeuren, en kunnen deze los worden gezien van de (keuze) mogelijkheden die mannen en vrouwen met betrekking tot arbeid en zorg hebben? Als we naar de uitzonderlijke praktijken kijken, rijst de vraag hoe 'autonoom' voorkeuren werkelijk zijn: is er eigenlijk wel sprake van een keuze? In antwoord op de opdracht om taken als 'mannelijk' of 'vrouwelijk' te classificeren, zeggen veel van deze mannen dat deze taken gender-neutraal zijn, vaker dan mannen die in een standaardhuishouden leven. De uitvoeringspraktijk laat echter zien dat zelfs in de uitzonderlijke huishoudens deze opvattingen over een eerlijker verdeling maar ten dele in de praktijk worden gerealiseerd. Waar dit niet gebeurt, worden als reden verschillen in vaardigheden, voorkeuren en tradities aangedragen. Waar wel een eerlijker verdeling tot stand komt, lijken deze competenties, voorkeuren en tradities ineens van veel minder belang. Opinies en praktijken blijken rekbaar te zijn als mannen door veranderde omstandigheden bepaalde taken gaan uitvoeren die ze eerder nooit deden. Ook gebrekkige competenties blijken dan geen of nauwelijks meer een rol te spelen. We zien dit uitgedrukt door één van de respondenten uit het onderzoek onder ploegendiensthuishoudens. Een vrouw merkt op: *'Hij kan zelfs vlechtjes maken als hij de kinderen aankleedt als ik om half acht weg moet'*. Het heeft er alle schijn van dat opvattingen en gedrag uiteindelijk fundamenteel flexibel zijn, aangezien mannen door een verandering in hun omstandigheden de stap zetten om bepaalde taken

op zich nemen die ze daarvoor nog nooit gedaan zouden hebben.

Een aantal van de door de respondenten genoemde factoren die op het eerste gezicht lijken te kunnen verklaren waarom er ongelijke verdelingen bestaan – zoals gebrekkige competenties of te taaie tradities –, blijken in de praktijk minder of niet relevant. Zeker niet wanneer bepaalde taken gewoon gedaan moeten worden. Dat leren met name de homovaders ons: als er geen vrouw in huis is, kom je eigenlijk niet op het idee om een taak als vrouwelijk te beschouwen, laat staan dat je een bepaalde taak om die reden niet zou uitvoeren. Bij de homovaders ontlopen preferenties en praktijken elkaar dan ook weinig. Ze zijn in hoge mate consistent: zowel praktisch als theoretisch zijn ze 'progressief'. Het huishouden bestaat in de beleving van homovaders domweg niet uit mannelijke of vrouwelijke taken.

De ploegendienstvaders werken op niet-reguliere arbeidstijden en zullen dus op bepaalde dagen overdag thuis zijn bij de kinderen, terwijl hun partner buitenshuis werkt. Dit beïnvloedt de uitvoering en doorbreekt tot op zekere hoogte de traditionele rolverdeling. Opvallend aan de resultaten is echter dat deze doorbreking meer in de theorie dan in de praktijk plaatsvindt. Ploegendienstvaders zijn tot op zekere hoogte inconsistent: theoretisch progressief, praktisch iets traditioneler. Hun exceptionele situatie heeft dus wel effect maar (vooralsnog) meer in de leer dan in het dagelijks leven. Vergeleken met vaders in standaardhuishoudingen doen de ploegendienstvaders echter ook in de praktijk significant meer. Ze pakken die taken op die in het ritme van het huishouden noodzakelijk zijn. Opvallend is wel dat de ploegendienstmannen met name de dagelijks repeterende taken oppakken en de taken die kunnen blijven liggen, zoals strijken, ook inderdaad laten liggen tot hun vrouw thuis is. De telewerkers zijn het meest traditioneel van de drie uitzonderlijke praktijken. Dit geldt zowel voor de typering die zij geven aan taken als de uitvoering er van: zij zijn consistent traditioneel, zeker vergeleken met de andere twee exceptionele groepen. Dit is interessant omdat deze groep, door hun afwijkend arbeidspatroon (gedeeltelijk thuiswerk), potentieel in staat is om de taken meer gelijk te verdelen met hun werkzame partners. In de praktijk blijkt een afwijkend arbeidspatroon (thuis werken)

minder van invloed te zijn op een meer gelijke taakverdeling dan het werken op niet-reguliere uren. Een belangrijk verschil tussen de groep van telewerkers en ploegendienstmannen is dat de ploegendienstvaders overdag thuis zijn om te zorgen en niet om te werken. Bovendien zijn de ploegendienstvaders overdag thuis zonder dat hun partner thuis is. Bepaalde taken zullen ze gewoon moeten doen. De telewerkers zijn weliswaar thuis, maar om te werken. De noodzaak bepaalde taken te verrichten dringt zich blijkbaar minder aan hen op.

In het artikel van Koopmans en Schippers in dit themanummer kwam naar voren dat veel maatregelen op macroniveau invloed uitoefenen op de *hoeveelheid* tijd die aan het werk of aan huishoudelijke taken wordt besteed. Voorzieningen voor kinderopvang zijn bijvoorbeeld bedoeld om vrouwen de gelegenheid te geven om meer betaald werk buitenshuis te doen, terwijl ouderschapsverlof mannen de mogelijkheid biedt om thuis te blijven.

Deze laatste categorie maatregelen, die ertoe leidt dat mannen vaker thuis zijn terwijl vrouwen afwezig zijn, kan er in de praktijk ook toe bijdragen dat een eerlijker taakverdeling tot stand komt. Het voorbeeld van de ploegendienstvaders heeft laten zien dat het enkele feit van hun aanwezigheid in huis maakt dat zij taken op zich nemen die zij gewoonlijk laten rusten als hun vrouw in de buurt is. Niet het feit dat vrouwen betaald werk verrichten zet mannen aan tot een werkelijk eerlijker taakverdeling; dit gaat pas op als vrouwelijke uithuizigheid wordt gecombineerd met mannelijke inhuizigheid. In het volgende en laatste artikel gaan we in op de vraag of en hoe het beleid ertoe kan bijdragen dat taken van hun genderlading kunnen worden ontdaan, waardoor er niet alleen een kwantitatieve maar ook kwalitatieve verandering kan plaatsvinden: mannen nemen niet alleen méér zorgtaken op zich maar ook die zorgtaken die zij voorheen graag overlieten aan (hun) vrouwen.

Literatuur

Knijn, T., 1997, 'Keuze voor en beleving van moederschap en vaderschap'. In: M. Niphuis-Nell (red). *Sociale atlas van de vrouw. Deel 4 Veranderingen in de primaire leefstijl*, Rijswijk: SCP, 223-245.

Lenning, A. van en T.M. Willemsen, 2001, 'Minder vanzelfsprekend maar nog steeds gewoon. Sekseverschillen in taakverdeling bij moderne gezinnen', *Tijdschrift voor Genderstudies*, 3: 5-19.

Bijlage 1

Achtergrondgegevens

Homovaders en hun partners

Kenmerkend voor de homovaders in het kader van dit onderzoek is dat twee mannen gezamenlijk een huishouden voeren en zorgen voor één of meerdere kinderen; er is geen vrouw of moeder aanwezig in het huishouden. Eén man had op het moment van interview geen partner meer waardoor in totaal 19 in plaats van 20 homovaders zijn geïnterviewd. De groep homovaders bleek in een belangrijk opzicht een gevarieerde groep vaders. Niet alle homostellen hebben hun kind(eren) fulltime thuis. Bij slechts drie van de tien stellen zijn de kinderen dag en nacht bij de vaders. Dit zijn pleeggezinnen of kinderen van gescheiden ouders die bij hun vader verblijven.

In de zeven andere gevallen zorgen de vaders tussen één en drie en een halve dag voor de kinderen. Deze zorgdagen zijn allemaal doordeweekse dagen, soms met een klein stukje weekend er aan vast. Op de overige dagen zijn de kinderen bij hun moeder. *Hun kinderen zijn dus gemiddeld meer bij hun moeders dan bij hun vaders.* Deze moeders hebben in de meeste gevallen ook weer een partner waardoor een kind vaak wordt verzorgd door vier volwassenen. Als de partner van de biologische moeder een vrouw is, praten de vaders in de inter-

views over 'de moeders'. In onderstaande tabel staat in de derde kolom samengevat hoeveel dagen de kinderen bij de vaders thuis zijn.

Bij de drie stellen waar de kinderen fulltime wonen, werken alle partners 32 uur of meer (zie in onderstaande tabel). Hierbij moet worden aangetekend dat de kinderen van deze vaders zes jaar en ouder zijn. Deze groep behoeft over het algemeen minder zorg dan de allerkleinsten.

Woonplaats, leeftijd, opleiding en aantal kinderen

Alle vaders wonen in het midden of westen van Nederland. Zes van de tien stellen wonen in de stad en vier stellen wonen in een dorp. Veel stellen die de zorg delen met moeders, wonen bij hen in de buurt of zijn in de buurt gaan wonen vanwege praktische overwegingen. Eén van de tien stellen woont naast de moeder. De respondenten zijn gemiddeld 39 jaar oud. Drie respondenten hebben een MBO-opleiding afgerond. De meeste vaders zijn hoogopgeleid: 16 personen volgden een HBO/WO-opleiding. Het gemiddeld aantal kinderen is 1,8 kinderen. De gemiddelde leeftijd van de kinderen is hoog, uitgaande van de (aanvankelijk door ons gewenste) leeftijd van kinderen tot zes

jaar: de kinderen zijn gemiddeld 7 jaar oud. Drie van de deelnemende stellen hebben kinderen variërend van 10-19 jaar.

Aantal uren betaald werk man

Twee van de 19 mannen waren op het moment van onderzoek zonder werk, de overige mannen hadden een betaalde baan. Gemiddeld wordt door de 17 werkenden 34,3 uur per week gewerkt. Het valt hierbij op dat maar liefst zes mannen niet aan kunnen geven hoeveel uur ze precies werken, zoals: 'het is wisselend' en 'ik werk ook 's avonds en in het weekend'. Het aantal uur dat door beide partners wordt gewerkt, staat in onderstaande tabel weergegeven. Zoals in de tabel vetgedrukt is aangegeven, bestaan zes van de tien homostellen uit mannen die beiden ongeveer evenveel en fulltime (>30 uur) werken.

Tabel 1: Aantal uren arbeid per week

Homovader	Zijn partner	Aantal dagen kind(eren) thuis
20 uur	38 uur	3,5 dag
0 uur (wz)	34 uur	1 dag
32 uur	38 uur	7 dagen
60* uur	70 uur	1 dag
45* uur	40 uur	7 dagen
32 uur	32 uur	3 dagen
0 uur (wz)	-	1 dag
38 uur	34 uur	7 dagen
30 uur	34 uur	3 dagen
50 uur	24 uur	3 dagen

* = afgerond, (wz) = werkzoekend

Gebruik van verlofregelingen en voorzieningen

Aan de homovaders is gevraagd of men gebruik maakt van een aantal zorgregelingen zoals ouderschapsverlof, een kinderdagverblijf, naschoolse opvang etc. Zeven stellen hebben schoolgaande kinderen. Vijf van deze zeven stellen maken gebruik van tussen-, voor- of naschoolse opvang. Eén respondent maakt gebruik van ouderschapsverlof en één van de mannen deed dit in het verleden. Hierbij wordt regelmatig opgemerkt dat de moeder (wel) ouderschapsverlof opneemt of in het verleden

heeft opgenomen. Twee stellen maken gebruik van een kinderdagverblijf en één stel gaat binnenkort gebruik maken van de peuterspeelzaal als het kind twee jaar wordt. Dit stel koos tot nu toe bewust niet voor een kinderdagverblijf omdat het kind 'voldoende ouders' heeft die er voor zorgen. Vier stellen geven aan soms een oppas te hebben. Dit betreft zowel familie als vrienden of een betaalde oppas.

Ploegendienstmannen en hun partners

Kenmerkend voor de groep ploegendienstvaders is dat de mannen werken op tijden die afwijken van de standaardwerktijd van 9 tot 5 en daardoor vaker dan gemiddeld overdag thuis zijn. We hebben gezocht naar tien vaders die in ploegendienst werken, van wie de partner ook werkt met ten minste een kind van zes jaar of jonger. Bij twee stellen is dit laatste niet gelukt: zij hebben kinderen in de leeftijd van elf en acht, respectievelijk tien en zeven jaar.

Woonplaats, leeftijd, opleiding en aantal kinderen

Tien vaders die in ploegendienst werken en hun partners zijn ondervraagd. Zes van hen zijn woonachtig in een dorp en vier in een stad, verspreid over het midden, oosten en noorden van het land. De gemiddelde leeftijd van de ondervraagde vaders is 39 jaar (de jongste is 33 en de oudste 45), die van hun partner 35 jaar. Van de partners is de jongste vrouw 31 en de oudste 43 jaar. Het kindertal varieert van een tot drie kinderen. De gemiddelde leeftijd van de kinderen ligt op 6 jaar. Zeven van de tien ondervraagde vaders zijn laag opgeleid: zij volgden een LBO -opleiding of maakten hun MBO-opleiding niet af. De partners van deze mannen zijn middelbaar opgeleid (MBO of HAVO). Drie vaders die in ploegendienst werken zijn middelbaar opgeleid (MBO). Twee van de partners van deze vaders zijn hoog opgeleid (universiteit, post-HBO) en een partner is laag opgeleid (LBO).

Werksituatie en aantal uren betaald werk

Alle vaders en hun partners verrichten betaald werk, op één partner na; zij is stagiaire. De ondervraagde vaders werken gemiddeld 31,5 uur per week en hun partners ongeveer gemiddeld 22,8 uur. Per huishouden wordt, uitgaande van een fulltime werkweek van 36 uur, gemiddeld 1,5 fte gewerkt.

In de industrie wordt de term ploegendienst gebruikt, terwijl in andere sectoren wordt gesproken van wisselende diensten. Voor het gemak spreken we bij alle mannelijke respondenten over ploegdienstmedewerkers. De meeste mannen hebben de mogelijkheid te kiezen voor een vroege ochtenddienst (van 6 tot 14.00 uur of een avonddienst van 16.00 tot 24.00 uur). Enkele mannen werken soms ook in het weekend (politie, verpleging). Twee mannen werken alleen 's avonds of 's nachts. Vier mannen maken er melding van dat zij af en toe ook een nachtdienst hebben.

Van de mannen geeft een aantal aan bewust voor een ploegendienst gekozen te hebben. Anderen hebben niet bewust voor een baan in ploegdienst gekozen, maar maken nu de keuze om er wel in te blijven. Zo heeft een respondent een baan in dagdienst geweigerd, omdat hij dan minder voor de kinderen en het huishouden zou kunnen zorgen. Sommige vaders denken er wel over om op termijn, als de kinderen groter zijn, een reguliere baan tussen 9-17 uur te nemen.

Gebruik van verlofregelingen en voorzieningen

Geen enkele ploegdienstwerker maakt ten tijde van het interview gebruik van ouderschapsverlof maar sommigen hebben dit wel in het verleden gedaan toen hun kinderen kleiner waren; ook maakten ze toen gebruik van een kinderdagverblijf of een peuterspeelzaal. Ten tijde van het interview maken twee van de drie stellen met kinderen onder de vier jaar gebruik van het kinderdagverblijf, één van een peuterspeelzaal. Dit gebeurt in alle gevallen voor enkele dagen per week. Gastouders en familie worden soms ingeschakeld als achtervang bij onvoorziene gebeurtenissen. Vier van de tien stellen maken gebruik van tussenschoolse opvang en één stel van de voor- en naschoolse opvang, maar alleen in vakanties.

De telewerkers en hun partners

Voor het onderzoek zijn telewerkers benaderd die minimaal één dag (of twee dagdelen) in de week overdag thuiswerken. Andere voorwaarden voor classificatie zijn: tenminste één kind ≤ 6 jaar en een partner die eveneens betaald werk verricht.

Woonplaats, leeftijd, opleiding en aantal kinderen

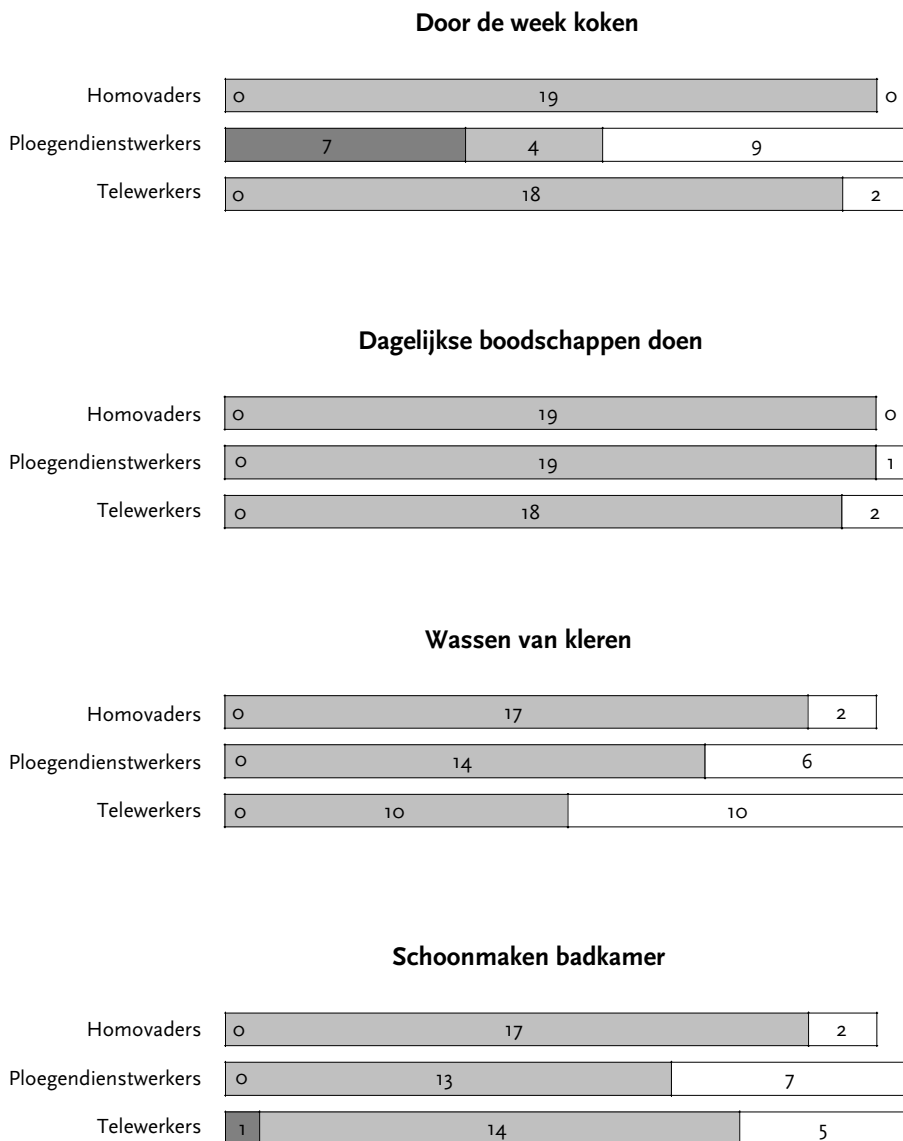
Tien telewerkende vaders en hun partners hebben meegewerkt aan het onderzoek. Zes van de stellen zijn woonachtig in een dorp en vier in steden verspreid over het land. De gemiddelde leeftijd van de ondervraagde vaders is 39 jaar en die van hun partner 37 jaar. Acht stellen hebben twee kinderen, twee stellen hebben drie respectievelijk vier kinderen. De gemiddelde leeftijd van de kinderen is 6 jaar. De meeste respondenten zijn hoog opgeleid. Negen mannen hebben een HBO- of universitaire opleiding. Eén vader heeft een MBO-opleiding. Van de tien vrouwen hebben er acht een HBO- of universitaire opleiding. Twee hebben een middelbare opleiding. De mannen werken gemiddeld 38,9 uur per week en hun partners 22,3 uur.

Gebruik van verlofregelingen en voorzieningen

Drie stellen maken gebruik van de regeling ouderschapsverlof. Het merendeel van de mannen heeft deze regeling eerder benut. Vijf stellen maken gebruik van een kinderdagverblijf. Naast het kinderdagverblijf maken deze ouders ook gebruik van andere vormen van formele en informele opvang. Opvang door familie en opvang tussen de middag worden het vaakst genoemd. Bij de andere vijf stellen speelt de familie (vaak ouders en schoonouders) een belangrijke rol in de opvang van de kinderen. Dit wordt meestal gecombineerd met opvang tussen de middag (oppas, buurvrouw of op school).

Bijlage 2

Figuur 1 Typering huishoudelijke taken

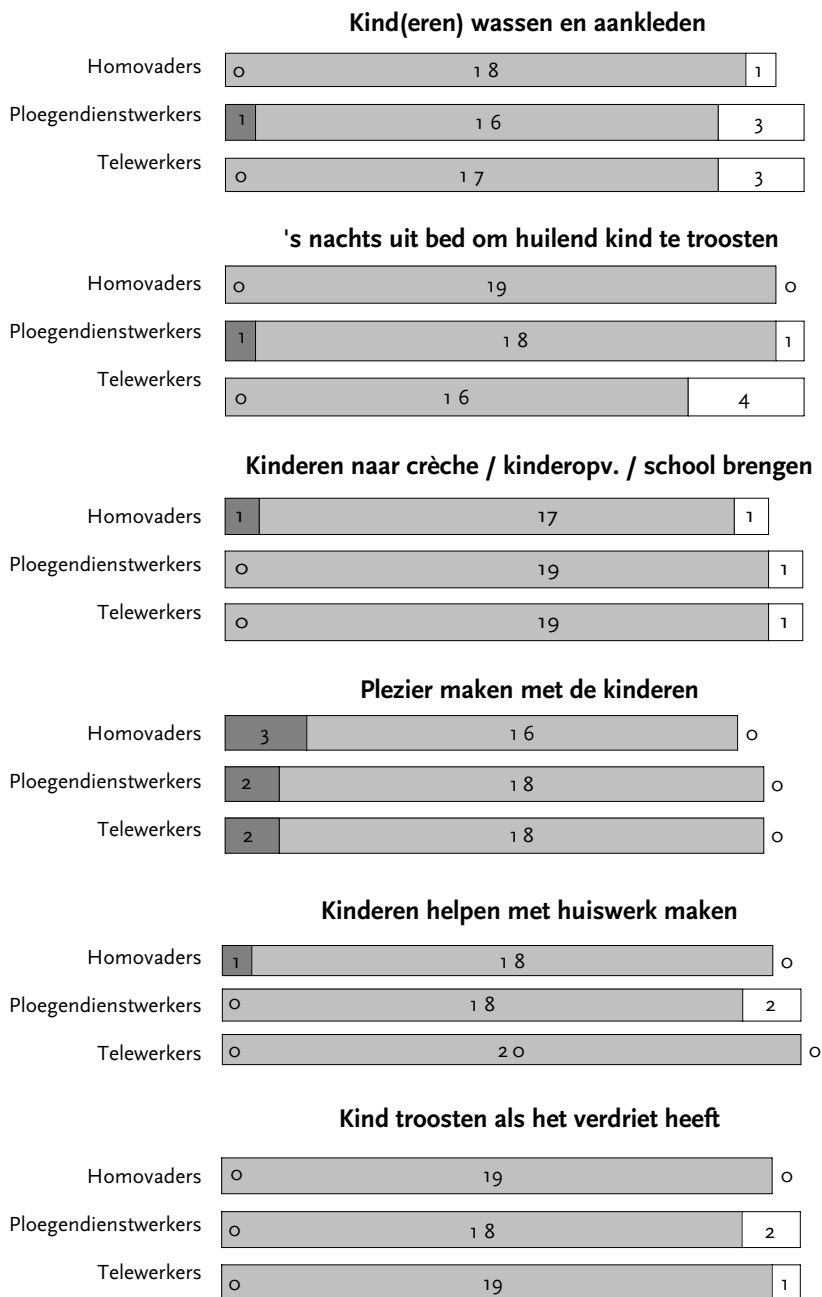

Donkergrijs=mannelijke taak

Licht grijs=neutrale taak

Wit=vrouwelijke taak

Figuur 2 Typering verzorgende en ondersteunende taken

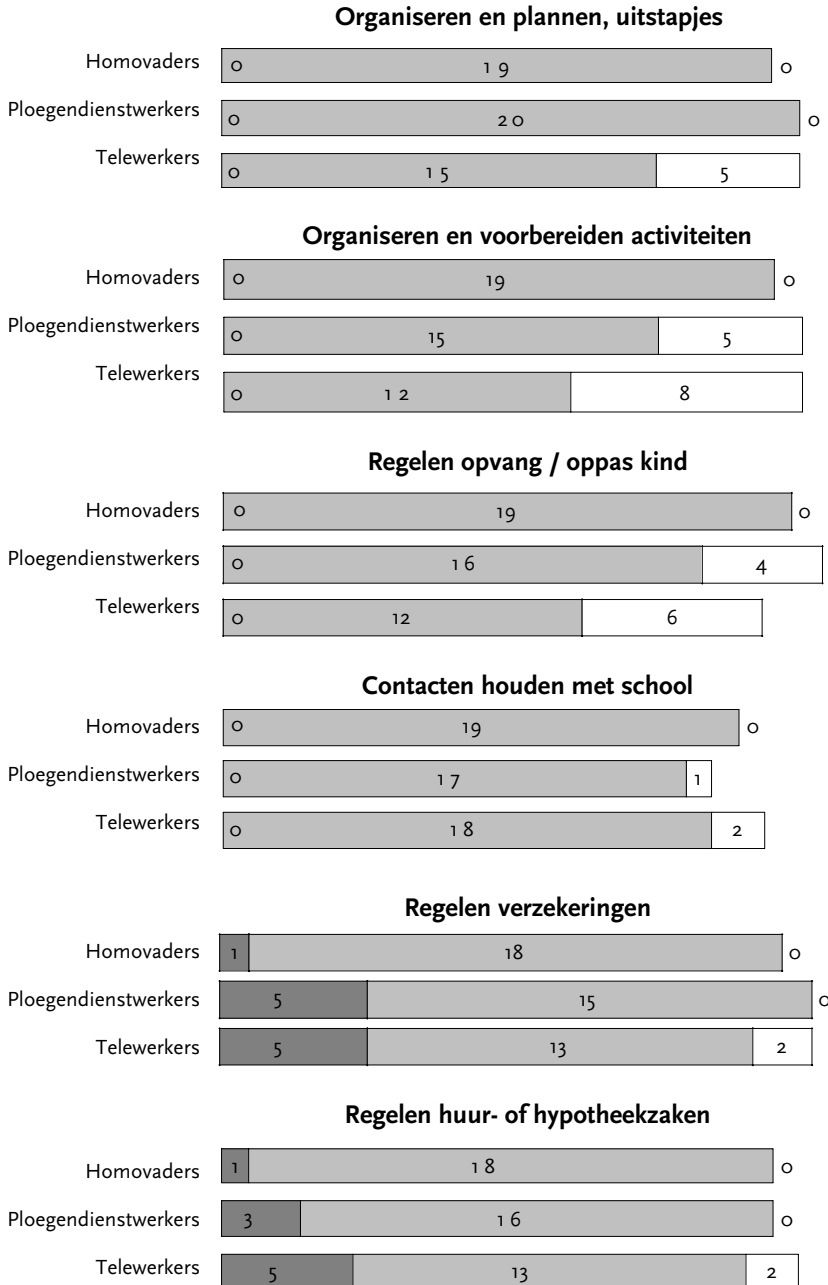

Donkergrijs=mannelijke taak

Licht grijs=neutrale taak

Wit=vrouwelijke taak

Figuur 3 Typering regietaken

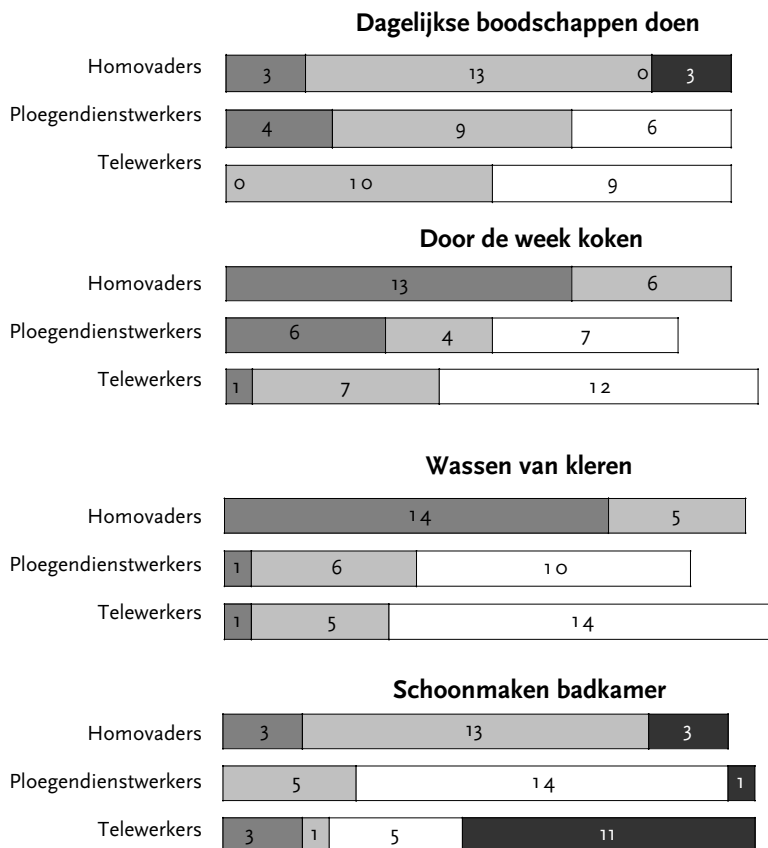
Donkergrijs=mannelijke taak

Licht grijs=neutrale taak

Wit=vrouwelijke taak

Figuur 4 Uitvoering huishoudelijke taken

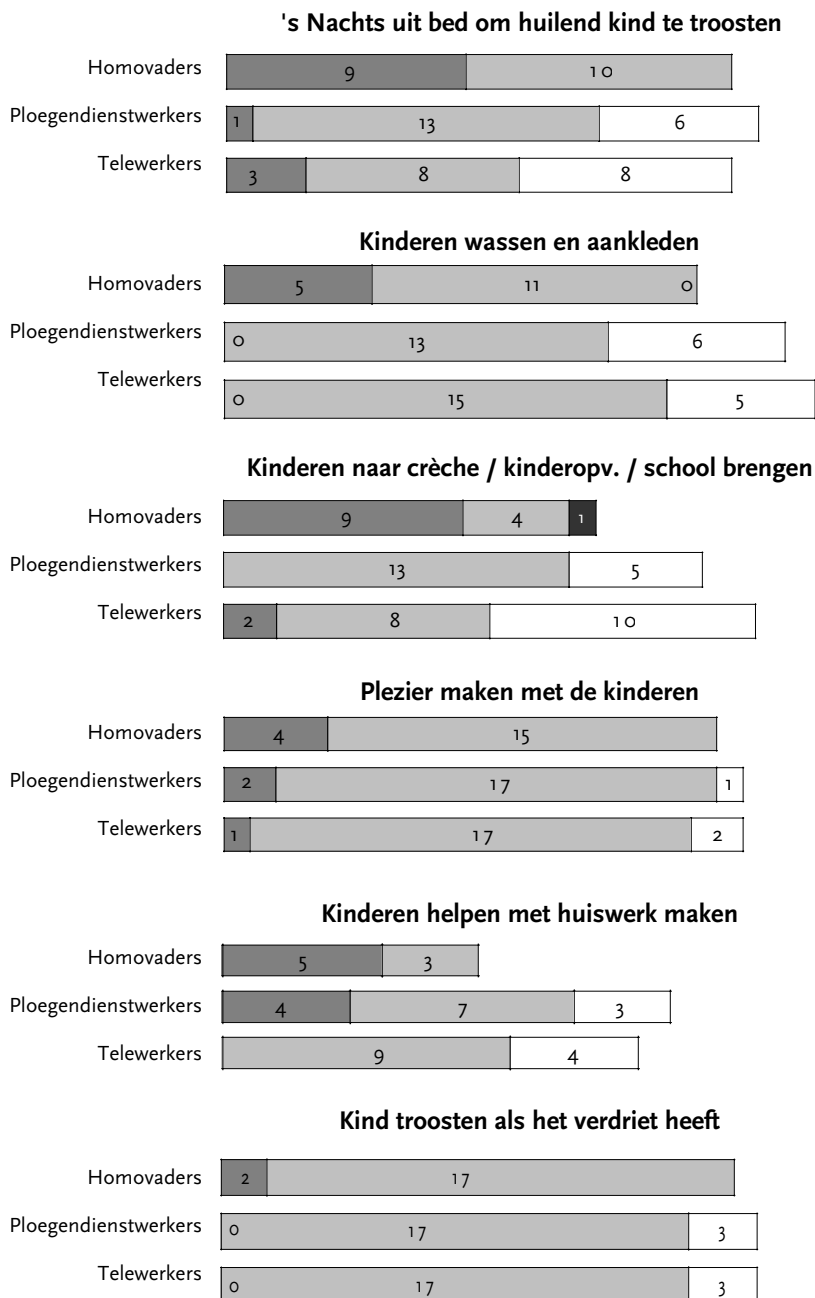
Donker grijs=dit doet meestal de man

Licht grijs=dit doen beide partners ongeveer even vaak

Wit=dit doet meestal de vrouw

Zwart=dat doet iemand anders

Figuur 5 Uitvoering verzorgende en ondersteunende taken

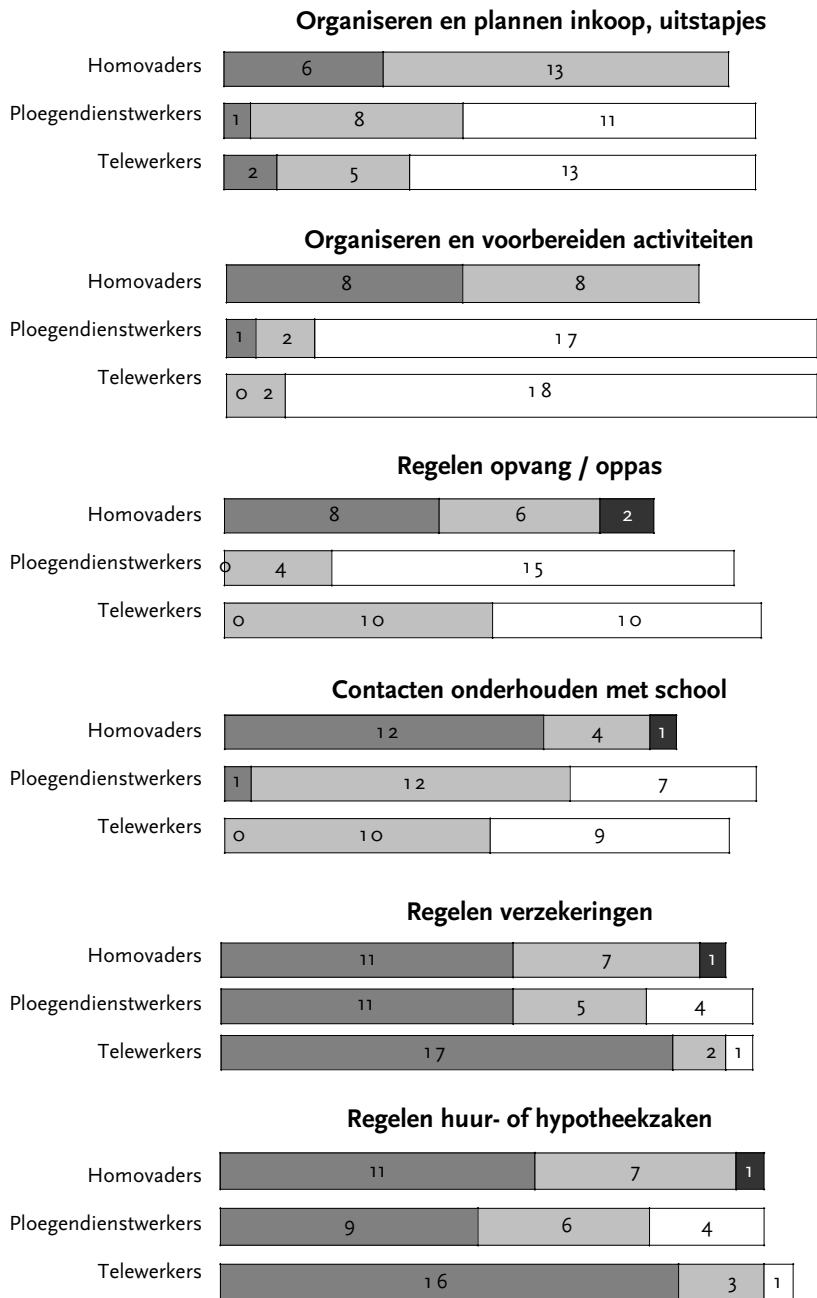
Donker grijs=dit doet meestal de man

Licht grijs=dit doen beide partners ongeveer even vaak

Wit=dit doet meestal de vrouw

Zwart=dat doet iemand anders

Figuur 6 Uitvoering regie taken

Donker grijs=dit doet meestal de man

Licht grijs=dit doen beide partners ongeveer even vaak

Wit=dit doet meestal de vrouw